

ÇOCUKLARDA SORUMLULUK DUYGUSU VE DERS ÇALIŞMA ALIŞKANLIĞI

Değerli Anne ve Babalar,

İlköğretimin ilk kademesinde kazanılan alışkanlıklar, eğitim ve öğretim sürecinde kalıcı davranışlar haline dönüşür. Bu dönem, çocukların sorumluluk duygularını ve öz disiplinlerini geliştirmeleri için önemli bir fırsattır.

Okullarda verilen ev ödevleri ve çeşitli projeler çocukların sorumluluk duygusunun gelişmesinde önemli bir yer tutar.

Kendimize şu soruyu sormalıyız: "Şimdiye kadar çocuğumuza uygun sorumluluklar verdik mi?" Eğer çocuğunuza daha önce, yaşına ve gelişimine uygun sorumluluklar vermediyseniz, ödev yapma ve ders çalışma konusunda bazı zorluklarla karşılaşmanız mümkündür. Bu nedenle öncelikli olarak, çocuklarımıza sorumluluklarını alma becerisi kazandırmalıyız.

SORUMLULUK NEDİR?

Sorumluluk duygusu, ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygudur. Bu duygu, bireyde toplumsal çevrenin gerçekleri ile ideal kurallar dediğimiz akıl arasındaki karşılıklı ilişkinin sonucunda oluşur.

Sorumluluk; erken çocukluk döneminden başlayarak çocuğun yaşına, cinsiyetine ve gelişim düzeyine uygun olarak görevlerini yerine getirmesidir.

Faster'e göre ise sorumluluk duygusuna sahip kişinin nitelikleri saymakla bitmez. Ancak ilk ağızdan söylenebilecekleri şöyle sıralamak mümkün:

Sorumluluk sahibi kişi, kendilerine ve başkalarına karşı saygılıdır. Üstüne düşen görevleri yerine getirir. Kendi işlerini kendi kendine yürütür ve başkalarına gereksiz yere yük olmak istemez. Öz değerinin bilincindedir. Duygu, düşünce ve davranışlarından yalnız kendini sorumlu tutar. Yaşamdan bekledikleri ile yaşama verdikleri orantılıdır. Hak etmediğini almaya kalkmaz. Çalışkan bir insan, iyi bir ana-baba ve iyi bir komşudur.

ÇOCUĞUMUN SORUMLULUK DUYGUSUNU NASIL GELİŞTİREBİLİRİM ?

Sorumluluk bilinci, aşamalı olarak gelişen bir beceridir. Çocuklar sabah yataklarından kalktıklarında bir anda sorumluluk sahibi bireyler olmazlar. Kişisel özellikler belirleyici olsa da sorumluluk duygusu genel olarak süreç içinde öğrenilen ve kazanılan bir beceridir. Hayat ile ilgili öğrenilen tüm diğer beceriler gibi sorumluluk sahibi olmak için de pratik yapmak gerekir. Sorumluluk duygusunu geliştirmek için anne-babanın; yaşına, cinsiyetine ve kişisel özelliklerine uygun görevleri çocuğun yapmasına fırsat vermesi, istenilen davranışlar için model oluşturması ve çocuğun gösterdiği olumlu davranışları pekiştirmesi gerekir.

Aile tarafından küçük yaşlardan itibaren, çocuğun yaşına ve cinsiyetine uygun sorumluluklar verilirse, çocukta sorumluluk duygusu gelişir. Ailede bu duyguyu kazanmayan çocuğa ileriki yıllarda bunu kazandırmak çok zor bir iştir. Bunun için ailenin, çocuğun bebeklikten itibaren gelişim özelliklerini çok iyi bilmesi gerekir ve bu doğrultuda çocuğa yapabileceği işlerle ilgili sorumluluk vermelidir. Ancak, özellikle şehirli modern çekirdek ailelerde çocuklar sorumluluklarıyla çok geç yaşta karşılaşmaktalar. Çoğu zaman dört-beş yaşına gelmiş olan çocuğa hâlâ annesinin yemek yedirdiğini (bazen 7-8 yaşlarında çocuklara bile), ayakkabısını annesinin giydirdiğini görmemiz mümkündür. Fast food tarzı, içinde çocuk oyun alanlarının da olduğu restoranlara bir bakın isterseniz. Buradaki çocuklar iki ile altı yaş arasındaki çocuklardır genellikle. Çocuk kaydırdıktan kaymaktadır ve anne elinde hamburgerle ya da bir parça kızarmış patatesle çocuğun peşinden koşmaktadır.

Çocuk kaçar oynamaya devam eder, anne onu takip eder, çocuk koşar, anne koşar, çocuğun soluklandığı duraksadığı anı kollar ki ısırabilsin bir parça. Çocuk ağzına bir parça patates attığında anne dünyanın en mutlu insanıdır, çocuk oradan da salıncağa geçer, anne onunla beraber konum değiştirir, hele bir de salıncakta bir lokma hamburgerden de ısırabilirdiyse siz düşünün artık mutluluğun derecesini. Çocuğun bir şeyler yiyebilmesi için annenin kendisini nasıl telef ettiğini görebilirsiniz.

Örneğin, dört yaşında bir çocuk çorbasını çok rahat kendi içebilir.

Ama dökme ihtimali vardır. Bununla beraber çocuklar genellikle annelerinin sabrını taşıracak kadar yavaş yerler. Çocuğun etrafı kirletmesini istemeyen ve bir an önce yemek faslını bitirmesini ve sofrayı toplamayı düşünen anne, çocuğa yemeğini yedirdiğinde bilinçaltına verdiği mesaj "Ben yemeğimi kendim yiyemem, annem yedirir. Yemeği yiyecek beceriye sahip değilim"dir.

Tabağındaki iki tane köfteyi yedikten sonra "Ben doydum." diyen çocuğa "Hayır olmaz, tabağındaki diğer köfteyi de yiyeceksin." dediğinizde çocuğun bilinçaltına verilen mesaj "Ben doydumu karar verecek güçte değilim, doyup doymadığıma annem karar verir." şeklinde olur.

Ayrıca biz ebeveynlerin yaptığı diğer bir hata da yapamaz endişesi taşıdığımızdan ya da bazen etrafın kirlenmesi gibi basit nedenlerden dolayı çocuklarımızın güven kazanmasına ve sorumluluk almalarına engel olmaktayız. Öyle ki "Ekmeği alamaz." diyerek çocuğu bakkala göndermeyen, mutfağı kirletir diyerek on iki yaşındaki kızının kek yapmasına izin vermeyen anneler mevcuttur. Ya parayı kaybederse diye çocuğunun eline bir fatura verip bankaya göndermeyen aileler? Bir de "Zaten çok yoruluyor çocuk." diye düşünen ve onların yerine işlerini halleden anne-babalar da var.

Anne-babalar için çocuklarının sorumluluk sahibi olması, daha çok okul hayatı ile birlikte gündeme gelir. Eşyalarına sahip çıkmak, ev ödevlerini yapmak, ders çalışmak bir çocuğun sahip olması gereken en temel sorumluluklardır. Ancak küçük yaştan itibaren sorumluluk bilincini geliştirmek için fırsat verilmemiş çocuğun, sorumluluk bilincini geliştirmek için okul yıllarını beklemek, anne-babaların hayal kırıklığı yaşamalarına neden olabilir. Oysa küçük yaşlardan itibaren, çocuğun döküp saçacağını bile bile onun kendi başına yemek yemesine fırsat tanıma, döktüğü oyuncaklarını toplamasını bekleme, kendi odası ve yatağını düzenlemesini sağlama sorumluluk alma sürecinde çocuğu cesaretlendirir ve olumlu yol kat etmesini sağlar.

YAŞINA UYGUN GÖREVLER VERİN

Öncelikle çocuğunuzun yaşına ve fiziksel özelliklerine göre neleri kendi yapabileceğini bilmelisiniz. Çocuğunuzun yaşına uygun görevler vermek önemlidir:

Çocukların 2-4 yaşında alabilecekleri sorumluluklar:

- Sofrada tek başına yemeğini yemek
- Tek başına uyumak
- El-yüz temizliğini yapabilmek
- Dişlerini fırçalamak
- Yardımla giyinmek ve soyunmak
- Kirli kıyafetlerini sepete atmak
- Kıyafet seçimi, hazırlanacak yemek, gezmeye gidilecek yer gibi konularda karar sürecine katılmak
- Oyun oynarken nerede olacağını anne-babasına söylemek
- Oyuncaklarını toplamak
- Oyuncaklarını korumak
- Kitap, dergi ve gazeteleri yerine kaldırmak
- Anne-babaların, basit getir götür işlerini yapmak
- Yemek masasına, peçete ve kırılmayacak malzemeleri koymak

Çocukların 5 yaşında alabilecekleri sorumluluklar:

- Eşyalarına iyi bakmak
- Temiz kıyafetlerini çekmeceye ya da dolaba yerleştirmek
- Üzerinden çıkardığı kıyafetleri katlayabilmek ve dolabına kaldırmak
- Saçlarını taramak
- Yemeğini yedikten sonra tabağını kaldırmak
- Basit yiyeceklerin hazırlanmasına yardım etmek
- Oyuncaklarını toplamak

Çocukların 6 yaşında alabilecekleri sorumluluklar:

- Tek başına giyinip soyunmak
- Sofranın hazırlanmasına ve toplanmasına yardım etmek
- Yanlışlıkla döktüklerini toplamak
- Evin toplanmasına yardım etmek,
- Çiçekleri sulamak
- Sebzeleri yıkamak
- Kendi ayakkabılarını bağlamak

Çocukların 7 yaşında alabilecekleri sorumluluklar:

- Çantasını hazırlamak
- Ödevlerini yapmak
- Kitaplarını korumak
- Televizyon izleme saatine uymak
- Alışverişe yardım etmek

Çocukların 8 yaşında alabilecekleri sorumluluklar:

- Hatırlatmadan öz bakımını yapmak
- Yardım almadan banyo yapmak
- Yardım almadan kurulanmak
- Odasını toplamak
- Odasını, dolabını, yatağını ve çalışma masasını düzenli tutmak
- Okuldan gelen mesajları anne-babasına iletmek
- Dersleriyle ilgili sorumlulukları almak, kimseye söylemeden derslerini düzenli bir şekilde yapmak

ÇOCUKLARINIZA SORUMLULUK BECERİSİ ÖĞRETİRKEN GÖZ ARDI ETMEMENİZ GEREKEN ÖNERİLER

Sizin istediğiniz gibi yapmasını beklemeyin:

Çocuğunuza verdiğiniz iş, mükemmel bir şekilde yapılmamış olabilir. **Unutmayın;** buradaki amaç, çocuğunuzun bir işe başlama ve o işi bitirme becerisini kazanmasıdır.

İyi (ya da tam olarak sizin istediğiniz gibi) yapılmamış bile olsa, denediği için kendisi ile gurur duymasını öğretin.

Kendisi ile ilgili görevlerde “Aitlik Hissi” kazandırın:

Kendi oyuncaklarını kendisi toplansın, kendi giysilerini kendisi katlasın, kendi çalışma masasını kendisi düzenlesin, kendi yemek tabağını kendisi kaldırsın. Verdiğiniz bu görevler sayesinde çocuğunuz kendisine ait olan şeylerin sorumluluğunu alma konusunda daha istekli olacaktır.

İşi oyun haline getirin:

Motivasyon, başarı için birincil koşuldur. Çocuğunuzun kendisi ve ev ile ilgili sorumlulukları yerine getirmesini sağlamak için yaratıcılığınızı kullanın. Örneğin, bir günü müzik eşliğinde ev temizleme partisine ayırın ya da “Bakalım yerdeki oyuncakları kim daha hızlı toplayacak?” yarışması düzenleyin.

Model olun:

En önemli nokta ise, anne-babanın çocuğa model olmasıdır. Eğer, anne-baba günlük hayat ile ilgili kendi sorumluluklarını aksatırsa ya da bin bir zorlukla isteksizce yaparsa, çocuklar da kendi sorumluluklarıyla ilgili olumsuz duygular yaşayacaklardır.

Çocuğunuza öğretmek istediğiniz davranış ne olursa olsun mümkün olan **en basit basamaktan başlayın**. Bir yetişkin bile dağınık bir odaya girdiğinde, nereden başlayacağını bilemeyip umutsuzluğa düşebilir. Eğer çocuğunuzun odasını toplamasını istiyorsanız, **öncelikle işleri basamaklandırın**.

Birinci basamak oyuncakları kutularına yerleştirme; ikinci basamak kirli ve temiz çamaşırları ayırmak, kirlileri kirli sepetine, temizleri ait oldukları yerlere yerleştirmek vs.

Rutininiz olsun:

Eğer bir rutinleri olursa, üzerilerine düşen görevleri daha iyi öğrenirler. Mesela "Banyoya girmeden kıyafetler kirlî sepetine atılacak.", "Okuldan gelince montlar ve çantalar yere fırlatılmayacak, dolaba konulacak." gibi...

Sizin de sorumluluklarınız olduğunu çocuğunuza anlatın:

Ev içinde üstlenilecek görevleri kesin ve net bir şekilde ifade edin, yoksa çocuğunuz her şeyi kendisi yapıyormuş gibi düşünüp şikâyet edebilir. Ayrıca kardeşler arasında sorumluluk dağılımında adil olmaya çalışın.

Tehdit etmeyin:

Çocuğunuza sorumluluklarını yerine getirmede zaman ne gibi ceza veya yaptırımlarla karşılaşabileceğini söylemek yerine, işini bitirdiğinde onu manevi yönden destekleyerek ("Aferin, çok güzel oldu, teşekkür ederim." gibi sözlerle) güven duygusunun ve sorumluluk bilincinin gelişmesini sağlayın.

Örneğin: "Oyuncaklarını toplamazsan, parka gidemezsin." ifadesi sorumluluk öğretmede işe yaramaz Bu tutum daha çok çocuğunuzla aranızda bir güç savaşına yol açar. Üstelik çocuk, oyuncaklarını toplamayıp, parka gitmemeyi de tercih edebilir.

Bu sorumlulukların çocuklara verilmesi ve uygulanmasını sağlamaktaki diğer en önemli faktör ise DEMOKRATİK AİLE tutumunun benimsenmiş olmasıdır.

AİLE TUTUMLARININ ÇOCUKLARIN SORUMLULUK BİLİNCİ KAZANMASINDAKİ ROLÜ

Uyumlu ve özgür bir aile ortamı içinde, tutarlı ve sağlıklı ilişkiler içinde yetişen çocuk, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir.

Ana-babanın tutumu, gelişmekte olan bir çocuğa örnek oluşturacağından kişiliğini etkiler ve özdeşim modellerinden edindiğini, benzer tutumları sergilemesiyle ortaya koyar Anne ve babanın, çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır. Bu ortamı olumsuz açıdan etkileyen faktörler arasında; anne-babanın kendi çocukluk yıllarında baskılı veya aşırı gevşek bir tutum içinde büyümeleri, bugünkü yaşamlarında eşleriyle iletişim kuran, mutlu yaşantıya sahip bir birey olamamaları, geç yaşta çocuk sahibi olmaları ve ülkenin sosyo-ekonomik koşullarının iyi olmaması sayılabilir.

Çocukların ve gençlerin sosyal ve kişilik özelliklerini anne-baba tutum ve davranışlarıyla ele alan araştırmalar, anne-babanın destekleyici tutum ve davranışlarıyla ikna yoluyla denetim kurmalarının olumlu etkilerini vurgulamışlardır. Bu araştırmalara göre, anne-babaların denetimde ikna etme yolunu kullanmaları ve aynı zamanda destekleyici tutum ve davranışlar göstermeleri ile çocukların sağlıklı psiko-sosyal gelişimi, sorumluluk almaları, anne-babanın ahlak görüşlerini benimseyerek onlarla özdeşleşmeleri ve ebeveynlerinin beklentilerine cevap vermeleri arasında olumlu ilişkiler bulunmuştur.

Farklı anne-baba tutumlarını 6 ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar:

1. Aşırı Koruyucu Tutum
2. Otoriter Tutum
3. Gevşek Tutum
4. Dengesiz (Kararsız) Tutarsız Tutum
5. Yetkinci (Mükemmelliyetçi) Tutum
6. Demokratik Tutum

1. AŞIRI KORUYUCU TUTUM

Anne-babaların aşırı derecede koruyucu tutumu, çocuğu gereğinden fazla kontrol etmesi ve özen göstermesi anlamına gelir.

Aşırı koruyucu tutum içindeki anneler, çocuklarının kendilerinden farklı bir birey olduğunu ve bağımsızlıklarını kazanmaları gerektiğini algılayamazlar. Bu nedenle çocuğun bağımlılığını destekler ve uzatırlar. Çocuğun her davranışını kontrol etmeye ve ona yardım etmeye çalışırlar. Bu durum, çocukta güvensizlik duygusuna neden olduğu için çocuk anneden ayrı kalmak istemez ve güvenceyi annesine bağımlı kalmakta bulur. Böyle bir yaklaşım çocuğa sen bilemezsin, sen başaramazsın, sen küçüksün, sorunlarını tek başına çözümleremezsin mesajını verir. Çocuğun kendine olan güven duygusunun gelişmesini engeller ve başkalarına bağımlı bir kişilik geliştirmesine neden olur.

Anne-babanın aşırı koruyucu yaklaşımı, çocuğun kendi kendini kontrol edebilen (otonom) bir birey olmasını ve sosyal yönden sağlıklı gelişmesini engeller. Çocuk, gruba girmekte zorlanır. Kendisini gruba kabul ettirmek için zaman zaman toplum dışı ve isyankar davranışlarda bulunabilir. Çocuğa gösterilen aşırı ilgi ve düşkünlük çocuğun yaşam savaşından kaçmasına, onu koruyan kişiler olmadığı zaman kendisini açıkta kalmış ve yalnız hissetmesine neden olur.

Aşırı koruyucu anne-babaların çocuklarına karşı genellikle aşırı hoşgörölü ve şımartıcı bir tutum içinde olduklarını gözlemek mümkündür. Aşırı hoşgörölü anne-babalar, çocuğun davranışlarına hiçbir sınırlama getirmeyen, hatalı davranışlarını bile büyük bir hoşgörölü ile karşılayan, kabul eden anne-babalardır. Bu tutum içindeki anne-babalar, çocuk kasıtlı olarak çevresine zarar verse bile bu davranışını kabul etmediklerini belirten bir tepki göstermezler. Çocuğa sınırsız haklar tanırlar.

Çocuğun her isteğini yerine getirmeye çalışırlar. Anne-babanın çocuğu yönlendirmesi gerekirken çocuk, anne-babasını yönlendirmeye çalışır.

Çocuğun sağlıklı gelişimi için anne-babasının desteğinin arkasında olduğunu bilmesi ve onların sevgisinden şüphe etmemesi gerekir. Ancak, çocuk bazı kurallardan da haberdar edilmelidir. Kuralları bilmeden ya da istemeden bozduğu durumlara, kasıtlı olarak bozduğu durumlar arasında kendisine verilen tepkide bir fark olmalıdır. Çocuk böylece olumsuz davranışları karşısında nasıl bir tepki olacağını öğrenir ve alacağı tepkilere göre davranışlarına yön verir.

Çocuğun gelişiminde en yararlı sevgi, ölçölü ve koşulsuz olandır. Aşırı hoşgörölü ve serbestlik içinde büyümüş çocuk, ihtiyaç duyduğu her şeye hiçbir çaba harcamadan sahip olabilir. Ancak kendisine doğru ve yanlışı öğreten disiplin anlayışından yoksundur. Böylece çocuk hiçbir kurala uymadan her türlü isteğinin yerine getirilmesine alışır. Böyle bir ortamda yetişen çocuk, başkaları ile sağlıklı ilişki kurup sürdüremez ve sorumluluk alamaz. Başkalarının hakkına saygı duymaz.

2. OTORİTER TUTUM

Otoriter anne-baba tutumu, çocukla tartışmadan, anlaşmadan, isteklerini dikkate almadan, anne-baba tarafından belirlenen kural ve emirlerin çok katı bir şekilde uygulanmasıdır.

Otoriter anne-babalar; çocuğa sert, soğuk ve kesin bir tavırla yaklaşır. Çocuğa kendi hissettikleri sevgilerini, çocuk kendilerinin istediği gibi davrandığı zaman gösterirler. Çocukları ile etkileşimleri oldukça yetersiz ve serttir. Çocuğun duygularını, düşüncelerini ifade etmesine imkan vermezler.

Aşırı baskı altında tutulan çocuk, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinir ve başkalarının isteklerine uymaya çalışır. Baskı; çocuğun nazik, dürüst ve dikkatli davranmasını sağlayabilir. Ancak çekingen, başkalarının etkisinde çabuk kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısı geliştirmesine neden olur. Uysal olarak yetiştirilen bu çocuklar, ileride atılım ve girişimcilikten yoksun, pasif bir kişi durumuna gelebilirler. Ancak, aşırı baskı altında tutulan çocuklar, her zaman çekingen, pasif, ürkek ve korkak davranışlar göstermezler. Bu çocukların bazıları vurucu, kırıcı, saldırgan davranışlara da yönelebilir. Çünkü anne-babanın cezacı tutumu, çocuğa olumsuz bir model oluşturmuş ve güçlünün güçsüzü ezeceğini öğretmiştir. Çocuk kendisine katı disiplin uygulayan anne-babasına karşı korku, öfke gibi duygular da geliştirebilir.

Otoriter tutumda; sevginin esirgenmesi ve sık uygulanan ceza, çocuğun kendine olan güven duygusunun gelişmesini engelleyerek çekingen, pasif bir kişilik yapısı geliştirmesine ya da saldırgan davranışlarda bulunmasına neden olabilir. Özellikle dayak gibi onur kırıcı fiziksel cezalar yaşamaları, kendisine olan öz saygısının azalmasına ve olumsuz bir benlik kavramı geliştirmesine neden olabilir.

3. GEVŞEK TUTUM (ÇOCUK MERKEZCİ AİLE)

Burada, anne-babanın çocuğa egemen olma ve onun üzerinde aşırı baskı kurma eğilimi yerine çocuğun başına buyruk yetişmesi, dilediğinde davranması ve kendi üzerinde ailesinin denetimine olanak tanımaması söz konusudur.

Çocuk, aşırı bir hareket ve davranış serbestliğine sahiptir. Kendisine ve çevresine zarar verecek davranışları bile etkili bir denetimden uzaktır. Kendisine, belirli şeyleri yapması, belirli şeyleri yapmaması gerektiği anlatılmamış veya yeterli kesinlikte belirtilmemiştir. Ara sıra sert çıkışlar, cezalar, kısıtlamalar, gözdağı vermeler görülse bile, bunlar çoğunlukla caydırıcı olmaktan, hareketin yanlışlığını anlatabilir olmaktan uzak kalmıştır. Ailenin kendi karşısında düştüğü acizliği kavrayan çocuk, dizginleri ele geçirir ve bu zayıflığı kendi istekleri yönünde kullanır. "İstediyimi yapmazsan ağlarım sonra!" veya "Bana masal anlatmazsan yemeğimi yemem!" gibi tehditlerde bulunur. Bu istekler yerine geldikçe, çocuk daha şımarık, bencil, sorumsuz ve yalnızca kendi istekleri yönünde davranan bir kişilik kazanır. Bütün bunların yanı sıra, çocuk merkezci ailelerden gelen, her isteklerini yaptırmayı alışkanlık haline getiren bu tür çocuklar okul kurumundaki kurallar karşısında hayal kırıklığına uğurlar ve kolay uyum sağlayamazlar. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar rollerini, hak ve sorumluluklarını bilemezler.

4. TUTARSIZ TUTUM

Sık görülen kusurlu anne-baba tutumlarından biri de tutarsız anne-baba tutumudur. Dengesizlik ve tutarsızlık ya anne-babanın çocuk eğitimi konusundaki görüş ayrılığından ya da anne-babanın çocuğun davranışları karşısında gösterdikleri değişken davranış biçiminden kaynaklanabilir. Çocuk eğitimi konusunda anne-baba farklı görüşleri paylaşıyorlarsa, birinin hoşgörü ile karşıladığı davranış, diğeri tarafından olumsuz tepki ile karşılanır. Tutarsızlık, anne-babanın değişken tutumlarından kaynaklanıyorsa, bir gün hoşgörü ile karşılanan davranış, ertesi günü cezalandırılır. Bütün bunlar çocuk eğitimi konusunda anne-babanın tutarsız bir tutum içinde olduklarını gösterir. Çocuklarına tutarsız bir tutumla yaklaşan anne-babaların, uyguladıkları kurallarda tutarsızlık olduğu gibi süreklilik de yoktur.

Tutarsız tutum içindeki anne-babalar, bazen aşırı hoşgörü bazen de aşırı otoriter bir tutum gösterebilirler. Çocuklarından bir şey yapmasını istediklerinde ve ceza verdiklerinde nedenini açıklamazlar. Çocuk zamanla davranışlarını anne-babasının o anda neşeli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaya başlar. Ancak bu durum çocukta dengesiz, tutarsız bir kişilik yapısının oluşmasına neden olur. Çocuğa uygulanan disiplinde anne-babanın tutarlı bir tutum içinde olmaları, çocuğun neyi yapıp neyi yapmayacağını öğrenmesine yardımcı olur. Anne-babanın aralarında hangi davranışların kabul edilebilir, hangilerinin kabul edilmez olduğu konusunda anlaşmış olmaları, çocuğun sosyalleşme çabasına katkıda bulunur. Özellikle anne-babanın, çocuktan yapmasını istediği davranışı neden yapmasını istediğini belirtmesi, ceza verdiği zaman neden ceza verdiğinin nedenini açıklaması, çocuğun toplumun normlarına, kurallarına uygun olan davranışları kazanmasını kolaylaştırır ve saldırgan davranışlarını azaltır. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun normlarına uygun davranışlar kazanması ise onun içinde yaşadığı sosyal çevreye uyumunu kolaylaştırır.

5. YETKİNCİ (MÜKEMELLİYETÇİ) TUTUM

Kusurlu anne-baba tutumlarından biri de anne-babaların çocuklarına karşı yetkinci bir tutum içinde yaklaşmalarıdır. Yetkinci anne-babalar, çocuktan başarılı olması için aşırı bir beklenti içindedirler. Çocuklarının diğer çocuklardan daha başarılı olmasını isterler ve sık sık başka çocuklarla kıyaslarlar. Çocuğun göstermiş olduğu başarılarla yetinmezler. Çocuğa sürekli olarak nasıl daha başarılı ya da daha yeterli duruma gelebileceğini anlatırlar. Yetkinci anneler, kendi yaşantılarında da yetkinci bir eğilim gösterirler. Her seçimde her işte mükemmel ararlar. Yerleri defalarca silerler, bulaşıkları defalarca yıkarlar, evlerini katı kurallarla yönetirler. Bu tutumlarını çocuk yetiştirmelerine de yansıtırlar. Yetkinci anne-babalar, çocuklarını kusursuz hale getirmek ya da daha başarılı olmalarını sağlamak için onlara baskı uygularlar. Çocuk, bu beklentilere cevap verebilecek kapasite ve yeteneğe sahip ise pek fazla sorun ortaya çıkmayabilir ya da daha az etkilenebilir. Ancak çocuk, anne-babasının beklentilerine cevap verebilecek güç ve yeteneğe sahip değilse, "Ben beceriksizin biriyim.", "Aptalın tekiyim.", "Başarısızım." gibi kendi benliğine ilişkin olumsuz değerlendirmeler yapmaya başlar. Bu durum çocuğun benlik saygısını azaltarak kendisine olan güven duygusunun gelişmesini engelleyebilir. Anne-babasının beklentilerine cevap verebilmede güçlük yaşayan ya da başarısızlığa uğrayan çocuk "Ne yaparsam yapayım annemin istediklerini yapamıyorum.", "Nasıl olsa başaramıyorum o zaman denememe gerek yok." diyerek çaba göstermekten vazgeçebilir. Anne-babasının beklentilerine cevap verebilecek güce ve yeteneğe sahip olan bazı çocuklar da beklentilerin aşırılığından sıkıldıklarından, beklentilerine ulaşmak için çaba göstermeyebilirler. Anne-babalarının beklentilerine cevap vermeyerek, onları cezalandırmaya çalışırlar.

Yetkinci tutum, çocuğu ya aşırı hırslı ve atak ya da başarısız, çekingen ve yaşam sevincinden yoksun hale getirebilir. Anne-babaların, çocuğun yeteneğini aşan bir beklenti içinde olmaları çocuğun itaatsiz, isyankâr olmasına da neden olabilir. Bu özelliklere sahip çocuklar arkadaş grubuna girmekte, grup üyeleri tarafından kabul edilmekte zorluklarla karşılaşabilirler. Grup etkileşiminden yoksun çocuklar yardımlaşma, paylaşma, iş birliği gibi prososyal davranışları geliştirmekte ve başkaları ile olumlu sosyal ilişkiler kurmakta zorlanabilirler.

6- DEMOKRATİK TUTUM

Anne-baba tutumları arasında en sağlıklı ve başarılı olan tutumun demokratik tutum olduğu söylenebilir. Bu tutum çocuğa karşı hoşgörülü, güven verici ve destekleyici bir yaklaşımı gerektirir. Çocuğa demokratik tutumla yaklaşan anne-babalar, ev içindeki kuralları çocuğa açıkça belirtirler. Çocuğun tepkilerini ve duygularını ifade etmesine fırsat verirler. Evde hangi davranışların kabul edileceği ya da onaylanacağı bellidir. Belirtilen bu sınırlılıklar içinde çocuğa söz hakkı verirler ve bazı konuların tartışılmasına imkan sağlarlar. Çocuğun görüşlerine değer verirler ve kendisi ile ilgili kararlar alması için yönlendirirler. Çocukla sözel iletişime önem verirler. Çocuğa koşulsuz gerçek bir sevgi duygusu ile yaklaşır.

Bu tutumda, çocuk anne-babası ile ortak bazı etkinliklerde bulunabilir. Çocuğun bazı sorumluluklar alıp, yerine getirmesine imkanlar verilir. Anne-baba çocuğa öğrenmek istediği şeyleri öğretir. Ancak kendi başına becermesi gereken bir faaliyeti yapamadığında ona yardımcı olur. Böylece çocuğa, amaçlarına ulaşması için gerekli olan anne-baba desteği sağlanmış olur.

Demokratik tutumda çocuğun anne-babasından yeterli ilgi, sevgi ve şefkat görmesi, çocuğun kendisine olan güven duygusunun gelişmesine ve aralarında sağlıklı duygusal bir etkileşimin gerçekleşmesine yardımcı olur. İlgi ve şefkat gösterme, çocuğa kabul edildiği mesajını iletir. Kabul ise çocukta kendi benliğine ilişkin olumlu algılamalar geliştirmesini sağlar.

Uzmanlar, demokratik aile ortamında ilgi ve şefkat göyerek büyüyen çocukların topluma kabul edilme, çevresi ile iyi ilişkiler kurma eğilimlerinin yüksek olduğunu; girişken, bağımsız, gerçekçi, güvenli, kendi kendilerini denetleyebilen, sosyal ve arkadaş canlısı olduklarını belirtmektedirler.

Sonuç olarak; çocuğa yeterince ilgi ve sevgi göstermeyen, istediği gibi davranması için baskı uygulayan, otoriter anne-baba tutumu yerine; belli sınırlılıklar içinde özgürce davranmasına imkan sağlayan, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını gerçekçi biçimde karşılayan, amaçlarına ulaşmasında ona yardımcı olan, sorunlarına çözüm yolları bulması için onu cesaretlendiren, başarılı olması için baskı uygulamayan, tutarlı bir disiplin uygulayan, aşırı koruyucu tutum içine girmeden ona sevgi ve şefkat gösteren demokratik bir tutum sergilenmesi gerektiği söylenebilir.

Anne-babanın çocuğa demokratik bir tutumla yaklaşmaları, çocuğun sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmesini sağladığı gibi onun, başkaları ile iş birliği içinde çalışmasına ve olumlu sosyal ilişkiler kurmasına da yardımcı olur.

ÇOCUKLARA SORUMLULUK KAZANDIRMADA BAZI TEMEL KURALLAR

1. Çocuğa kendine yetmeyi ve kendi kendini yönetmeyi öğretin. Öyle bir özgür bir ortam hazırlayın ki ayakları üzerinde durmayı kendi kanatlarıyla uçmayı öğrenebilsin.
2. Çocuğa, yaşına ve gelişim düzeyine uygun görev ve sorumluluklar verin. Başarması için onu destekleyin.
3. Çocuğun seçim yapmasına izin verin.
4. Bu konularda, çocuğun gösterdiği çabaya saygı duyun.
5. Onu görev ve sorumluluğuyla baş başa bırakın.
6. Onun adına düşünmek yerine, kendi başına düşünmesini sağlayın. Sorununu çözmek yerine, kendi sorununu çözmesine fırsat vermeniz, çocuğunuzun sorumluluk duygusunu geliştirecektir.
7. Çocuğunuza sevildiğini, istendiğini ve sizin için önemli olduğunu hissettirin. Bilinçli sevgi ve sevecenliğin çocukları şımartabileceğini düşünmeyin.
8. Çocuğunuza iyi davranınız ve yumuşak bir sesle konuşun.
9. Fizyolojik ve tinsel gereksinmelerinin karşılanmasını geciktirmeyin.
10. Bebeklik çağı içindeki isteklerini karşılayın. Bu onun, sizin isteklerinize uymasını sağlayacaktır.
11. Çocuğa yaşamın ilk aylarında koyduğunuz yasaklamalar olabildiğince az olmalıdır. Bu, ileriki yaşlarda sizin isteklerinize daha yakın bir kişiliğe sahip olmasını sağlayacaktır.
12. Çocuğun sizlere yardımcı olmak ve bağımsız olarak bir iş yapmak için gösterdiği belirtileri gözden kaçırmayın. Onu, bu girişimlere özendirin. Çocuğunuzun bu deneyimlerinde elde ettiği yanlış sonuçları kırıcı bir biçimde eleştirmeyin. Onun girişim isteğini kırmadan yapacağınız yapıcı yönlendirmelerle daha iyi sonuçlar elde etmesini sağlayabilirsiniz.
13. Çocuğunuzun daha büyük ve önemli sorumluluklar yüklenmeye hazır ve istekli olduğu zamanları kollayın. Bu sorumlulukları yüklenebilmesi için gerekli olan elverişli ortamı hazırlayın.
14. Ceza vermektense, özendirin. Gösterilen başarıyı olduğu kadar, harcanan çabayı da övün. Sonuçlar sizi doyurmasa bile, yapabilmek için elden geldiğince harcanan çaba, çocukta sorumluluk bilincinin geliştiğini gösterir. Belirli bir hatayı sürekli olarak yapan çocuğu sürekli olarak cezalandırmayın. Bunun nedenini araştırıp sorunu çözümlenmeye uğraşın.

15. Uygulayamayacağınız bir cezayı hiçbir zaman bir korku ve baskı aracı olarak kullanmayın. Uyarmalar zaman zaman gereklidir. Ancak söylenen sözlerin de yerine getirilmesi gerekir.
16. Övgü ve beğenilerinizin içten gelen duygular olması ve gerçeği ifade etmesi zorunlu bir gerekliliktir. Çocuğun sezgileri son derece güçlüdür. Yalancı övgüleri çabuk anlarlar.
17. Yapılmasını istediğiniz şeyler karşısında mükafat vadetmeyin. Bu bir rüşvettir. Yarardan çok zarar getirir.
18. Çocuğunuza suçluluk duygusuna kapılmadan hata yapabilme olanağı tanıyın. En önemli şeyin bir iş yapmak için çaba harcamak olduğunu her fırsatta belirtin.
19. Yanılgıya düşmemenin değil, yanılgılardan kurtulmanın ve yanlış düzeltmenin önemli olduğu kuralını benimseyin. Bu kuralı çocuğunuza da benimsetin.
20. Kendisinden ne beklediğinizi çocuğunuza açık bir dille anlatın. Bu pek çok yanlış anlayışı ortadan kaldırır. Kurallarınıza bağlı olmakla birlikte ona daima sevecenlikle davranın.
21. Hiçbir zaman geç olduğunu düşünmeyin. İnsan yavrusu, kötünden çok iyiye yönelmeye yatkındır. Yeter ki içtenlikle ve iyi niyetle doğru olana ulaşmaya çaba harcayıp, yanılgılarınızı düzeltmeye çalışın.

Anne-babalara, çocukların ders çalışma alışkanlığı kazanmasında önemli görevler düşmektedir.

- Öncelikle çocuğunuza ders çalışması için evde; ısı, ışık bakımından yeterli, gürültüsüz, çocuğu ders çalışmaya motive edecek uygun bir ortam hazırlayın.
- Çocuğunuzdan ders çalıştığı sürece, onun dikkatini dağıtacak başka işler yapmasını istemeyin.
- Çocuğunuzun başarısında önemli etkenlerden bir tanesi de düzenli ve uyumlu bir aile hayatıdır. Çocuğunuzun düzenli yemek yemesine ve uykusunu almasına özen gösterin.
- Çocuklarınıza sürekli ders çalışmaları için baskı yapmayın. Çocuklarınızı resim, müzik ve spor gibi diğer sosyal faaliyetlere de yönlendirin.
- Çocuğunuz derslerle ilgili bir şey sorduğunda onu iyi dinleyin ve alaycı, aşağılayıcı, hor görücü olmadan yumuşak bir ses tonuyla cevap verin.
- Anne-baba olarak, çocuğunuz ders çalışırken ya da sınava hazırlandığı sırada, onun çalışma isteğini artırmak ve onu çalışmaya teşvik etmek için kaygı yükseltici yaklaşımlardan kaçınin. "Bu kadar çalışmayla kazanamazsın.", "Bu kafayla gidersen zor kazanırsın." gibi ifadeler kullanmakla çocuğunuzun daha çok çalışmasını sağlayamayacak aksine onun kendine olan güvenini azaltacaksınız. Bunun sonunda ortaya çıkan kaygı, başarıyı olumsuz yönde etkileyen kaygıdır ve çocuğunuz için bununla başa çıkmak oldukça zor olacaktır.
- Çocuğunuzun aralıksız ders çalışmasını istemeyin. Çünkü küçük yaş grubundaki çocuklar ödevlerinin tamamını bir seferde ve uzun sürede yapamazlar. Bunun için kısa aralıklarla çalışmalarına izin verilmeli. Zaman zaman oyunla birlikte ödevleri yaptırılmalıdır. Çocuklarınızı resim, müzik ve spor gibi diğer sosyal faaliyetlere de yönlendirin. Çocuklarınızın ders dışında da başarabildikleri aktiviteleri olsun ki özgüvenleri desteklensin.
- Özellikle küçük yaş grubu çocukların ödev sorumluluğunu bir anda alması mümkün olmayabilir. Bunun için çocuğumuzun ödevlerine ne zaman başlayacağına kesin olarak karar vermesini isteyelim. İlk beş dakika çocuğumuzun yanında oturalım, iyi bir başlangıç yaptığından emin olalım.
- Çocuğunuzun uzun görevlerini kısa parçalara ayırarak çalışması için, derslerini yapmaya başlarken en kolay ya da en çok zevk aldığıyla başlaması (böylece yoğun bir sürece zevkli bir başlangıç yapabilmeye) için, eğer ödevini yaparken bir konu üzerinde çok zaman harcıyor, ancak bitiremiyorsa bir başka konuya geçmesi ve sonra tekrar o konuya geçmesi için destekleyin.
- Çocuğunuzun çalışmayı sürdürmemesine ya da zihninin dağılmasına yol açan nedenlerden biri de endişeleri olabilir. Bu durumda çocuğunuzun başarabileceği konusunda yüreklendirin ve bunu yaparken de öncelikle onun iyi yapabildiklerinden yola çıkın.
- Dersle ilgili verilen görevleri çocuğa sürekli sormak, görevlerin bir yük gibi

görülmesine neden olacaktır. Onunla konuşarak görevlerini zamanında ve düzenli yapmanın yararlarını birlikte bulmaya çalışın. Çocuğunuz ders çalışmaya başladığı zaman ona yol göstermeye çalışın. Ancak görevin tamamını birlikte yapmamaya özen gösterin.

- Çocukların dikkat sürelerinin gelişim dönemlerine göre farklılıklar gösterdiğini; küçük çocukların dikkatlerini ancak kısa bir süre aynı noktada toplayabilirken, büyüdükçe bu sürenin arttığını unutmayın. Bu nedenle ilköğretimin ilk sınıflarında ders çalışma sürelerinin kısa olmasına dikkat edin. 30-40 dakikalık çalışmadan sonra 10-15 dakikalık dinlenme arası olmalıdır. Dinlenmeden ders çalışmak verimin azalmasına ve zaman kaybına neden olur.
- Çocuğunuzun görevini düzenli ve doğru yapıp yapmadığını gözden geçirirken onu, kendi başına eksiklerini, yanlışlarını görmesi, kontrol etmesi için yüreklendirin. Çocuğunuz bunu yapacak durumda değilse, yanlışlarını onu kırmayacak, incitmeyecek biçimde ifade edin ve "Bir bak bakalım, yazım hataları nerede?" gibi cümlelerle yönlendirin.
- Çocuklarınızın yapamadıklarından ve başarısızlıklarından çok, yapabildiklerine ve başarılarına dikkatinizi yoğunlaştırmayı unutmayın.
- Çocuğunuzun özelliklerini dikkate alarak, birlikte bir çalışma planı hazırlamak, okuldan geldikten sonra yatma saatine kadar olan süreyi çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda planlamak ve bu planı tutarlı-kararlı ve net bir biçimde uygulamak faydalı olacaktır.
- Çocuğun okuldan gelir gelmez derse oturtulması yerine biraz dinlenmesi sağlanmalıdır. Bu zaman dilimi içinde yapacaklarını ve süresini anne-baba yine çocuğun yaşına, gelişimine, özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre planlamalıdır. Plan yapıldıktan sonra, zaman zaman aksamlar olabilir. Çocuğun buna alışması için zaman verilmelidir. Bazen televizyon, arkadaşlar, uzun süreli oyunlar vs. çalışma planını sabote edebilir. Çocuğun oyun ve ders saatinin ne zaman olduğunu bilmesi gerekir. Çalışma programlarının oluşturulmasında okulumuz rehberlik birimlerinden de destek alabilirsiniz.
- Ödevin çocuğun sorumluluğu olduğunu unutmayın. Ödev sorumluluğunu üstlenen anne-babalar, hem bu konuda şikayet ettikleri, hem de sorumluluğu bırakmak için çocuğa güvenmedikleri veya daha iyi olsun çabasıyla müdahaleci olabilmektedir.
- Çocuk, sürekli anne-babanın yanında oturmasını ve devamlı desteğini isteyebilir. Bu durum çocuğun, kendi başına çalışma alışkanlığı geliştirmesini ve ödev sorumluluğu almasını geciktirecektir. Bu durumda sınıf öğretmeni ve rehber öğretmeni ile iş birliğine girilerek anne-babanın yavaş yavaş geri çekilmesi hedeflenmeli ve yaşam becerisinin temeli atılmalıdır.
- Her zaman çocuğunuzun destekleyici bir tutum içinde olmaya çalışın. Okuldan geldiğinde onunla sıcak, yakın bir iletişime girerek, ona dokunarak sevginizi iletmeye çalışın. Bu davranışınız ona görevlerine başlamadan önce moral verecektir.

SORUMLULUK

Vaktiyle her türlü maddi imkana sahip olmasına rağmen, can sıkıntısından, hayatın yaşanmaya değmez olduğundan yakınan bir prens vardı. Kardeşleri, arkadaşları gezer, ava gider, eğlenirken o odasına kapanır, sürekli düşünürdü. Oğlunun bu haline hükümdar babası çok üzülmüyordu. Bir gün hükümdar ülkesinin en bilge kişisini sarayına çağırıp ona oğlunun durumunu anlattı ve buna bir çözüm bulmasını istedi. Bunun için bilgeye bir hafta süre verdi. Bir hafta içinde bir çözüm bulamazsa bunun hayatına mal olabileceğini de hatırlattı.

Yaşlı bilge üç beş gün düşünüp taşındı; aklına hiçbir çözüm gelmedi. Bu nedenle canını olsun kurtarmak için ülkeyi terk etmeye karar verdi. Üzgün ve dalgın bir şekilde ülkeyi terk ederken, bir köyün yakınında koyunlarını, keçilerini otlatan küçük yaşta bir çobanla sohbet etti. Bundan cesaret alan küçük çoban yaşlı bilgeye "Amca, şu hayvanlara biraz göz kulak oluver de, ben de şu görünen köyden azık alıp geleyim, bugün azık almayı unutmuşum da." dedi. Bilge de zevkle kabul etti.

Bilge, kafası karşılaştığı olaylarla meşgul bir halde hayvanlara göz kulak olurken, bir koyun yavrusu kenarında oynamakta olduğu uçurumdan aşağı yuvarlanıverdi. Aşağı inip çobana verdiği sözü doğru dürüst tutabilmek için kuzuyu kendisi kurtarmaya karar verdi. Bu amaçla uçurumun dibine indi. Önce kuzuyu sırtına bağladı, sonra tırmanmaya başladı. Birkaç tırmanma başarısızlıkla sonuçlandı. Ama bilge yılmadı. Uğraştı, didindi, zorlandı; ama sonunda kuzuyu yukarı çıkarmayı başardı.

Küçük dostuna verdiği sözü tutabilmek, bunun için de kuzuyu uçurumdan çıkarmak bir süre kafasını öyle meşgul etti ki, kendini bu işe o kadar verdi ki, başından geçmekte olan olayı, canını kurtarabilmek için ülkeyi ter etmekte oluşunu unuttu.

Fakat bu durum onun kafasında bir şimşek çakmasına neden oldu ve şöyle düşündü: "Bir kimse ciddi olarak bir işle meşgul olur, bir girişimde bulunur bunu başarı ile sonuçlandırmak arzusu benliğini tam olarak kaplarsa, o kimse için can sıkıntısı, olayları takmak diye bir şey söz konusu olamaz." Bu gerçek, dolayısıyla hükümdarın oğlu için de geçerlidir. Bilge artık kaçma fikrinden vazgeçip hemen geri döndü ve hükümdarın huzuruna çıkarak şu çözümü sundu:

"Hükümdarım, eğer oğlunuzun can sıkıntısından kurtulmasını hayata bağlanmasını istiyorsanız ona bir sorumluluk yükleyin, zamanını kaplayıcı bir meşguliyet verin. Can sıkıntısının, yaşamaktan şikayet etmenin ana sebebi başıboşluktur. Oğlunuza yükleyeceğiniz sorumluluk ne derece ciddi, sonucu ne derece ağır olursa, kendini o derece can sıkıntısından kurtaracak, yaşama mücadelesi ve azmi o derece artacaktır."

Kaynakça:

1. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul/Pendik Ercan Görür İlkokulu Rehberlik Sayfası
2. Yozgat Rehberlik Araştırma Merkezi
3. Gaziantep Koleji Vakfı Özel Liseleri Rehberlik Bülteni
4. [www. Gelisim.k12.tr-Dr](http://www.Gelisim.k12.tr-Dr).
Yenen Özen-Sorumluluk Eğitimi Baskı: Ayrıntı Yayınevi
5. Özel Karagözyan İlköğretim Okulu Rehberlik Veli Bülteni
6. www.ilketkinlik.com